

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประชาธิปไตยแบบพอเพียงในประเทศไทย” (sufficiency democracy in Thailand) เป็นการศึกษาสภาพปัญหาของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย แล้วนำเสนอแนวคิดและหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยจากกิจกรรมที่ไม่ใช่การเมืองไปสู่กิจกรรมทางการเมือง เพื่อแก้ปัญหาและเสนอแนะรูปแบบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย ให้สามารถพัฒนาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดจากการนำแนวคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตก (ทุนนิยม) เข้ามาใช้ในสังคมไทย (2) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้นำเสนอเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่สมดุลของการนำระบอบประชาธิปไตยเข้ามาใช้กับสังคมไทย (3) เพื่อศึกษาแนวคิดการเสริมสร้างการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจากกิจกรรมที่ไม่ใช่การเมืองไปสู่กิจกรรมทางการเมือง (from non-political action to political action)

สรุปผลการวิจัยเรื่อง “ประชาธิปไตยแบบพอเพียงในประเทศไทย” (sufficiency democracy in Thailand) พบว่า การนำแนวคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตก (ทุนนิยม) มาใช้ในสังคมไทย ก่อให้เกิดปัญหา 4 ประการ คือ (1) แนวคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตกไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของสังคมไทย ประชาธิปไตยแบบตะวันตกยึดถือหลักการเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค และส่งเสริมระบบทุนนิยมที่เน้นวัตถุนิยม โดยมุ่งสู่การแข่งขันการสะสมทุน และผลกำไรสูงสุด (profit maximization) ส่วนประเทศไทยเรานั้นเป็นสังคมเกษตรกรรม มีพื้นฐานและความสัมพันธ์ในสังคมเป็นเชิงอุปถัมภ์ ในทางเศรษฐกิจเน้นด้านจิตใจ คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (ณรงค์ เพชรประเสริฐ, 2544; นวพร เรื่องสกุล,

2548; พรรณี บัวเล็ก, 2541; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543; รั้งสรรค์
 ธนพรพันธุ์, 2536; Schumpeter, 1950; Wood, 2002) (2) วิธีการนำแนวคิดประชาธิปไตย
 แบบตะวันตกมาใช้ด้วยการล้มล้างระบอบการปกครองเดิมที่เป็นแบบสมบูรณาญา-
 สิทธิราช มีพระมหากษัตริย์อยู่เหนือกฎหมาย ทรงมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ
 ซึ่งเป็นลักษณะการใช้อำนาจจากบนสู่ล่าง (top-down) แล้วนำเอาระบอบประชาธิปไตย
 แบบตะวันตกที่มีกฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ
 ซึ่งเป็นลักษณะการใช้อำนาจจากล่างสู่บน (bottom-up) มาใช้แทน ก่อให้เกิดความขัดแย้ง
 ทางวัฒนธรรมที่สังคมไทยยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน คือ เปลี่ยนจากระบบไพร่ฟ้า
 หรือลูกน้องกับเจ้านายมาเป็นเสมอภาคกัน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2544; Jamnean
 Joungtrakul, 2005) (3) ประเทศไทยไม่ได้้นำแนวคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตกมาใช้
 ให้ครบถ้วน กล่าวคือ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ มีกฎหมาย มีการจัดตั้งรัฐสภา
 แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายหรือหลักการแนวคิดพื้นฐานของความเป็น
 ประชาธิปไตย และไม่ได้กระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค
 และท้องถิ่นอย่างจริงจัง แต่เป็นการรวบอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางเพื่อผลประโยชน์ชั้นนำ
 ทางการเมือง ทำให้เกิดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย (ฉัตรทิพย์
 นาถสุภา, 2544; ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2551; ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2526; ธานีนทร์
 กรัยวิเชียร, 2520; นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2549; นรนิติ เศรษฐบุตร, 2555; สถาบัน-
 พระปกเกล้า, 2551; สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2533) (4) การนำแนวคิด
 ประชาธิปไตยตะวันตกมาใช้โดยที่ยังไม่ได้เตรียมความพร้อมให้กับประชาชน
 เพื่อให้เปลี่ยนพฤติกรรมหรือวัฒนธรรมจากเดิมไปสู่วัฒนธรรมใหม่ที่ต้องการ
 ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องแนวคิดประชาธิปไตยดังกล่าว
 ทำให้ไม่รู้จักใช้สิทธิหรือเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของตนเอง ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม
 ทางการเมืองมากเท่าที่ควร ปล่อยให้ผู้มีอำนาจสามารถกุมอำนาจทางการเมือง
 และบริหารประเทศอย่างไม่มีการตรวจสอบมาโดยตลอด (นิยม รัฐอมฤต, 2540;
 อุดม ตะนังสูงเนิน, 2535; Huntington, 1965)

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัญหาทั้งสี่ประการดังกล่าวทำให้เกิดความไม่สมดุลในการนำ
 ระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกมาใช้กับสังคมไทย เพราะประชาธิปไตยส่งเสริม

ระบบทุนนิยมที่มุ่งเน้นผลกำไรสูงสุด (maximized profit) เกิดการแข่งขันและความขัดแย้งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้เกิดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำของสังคม นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองอย่างฉับพลัน ทำให้ประชาชนที่ยังไม่มีพื้นฐานหรือความเข้าใจเรื่องระบอบประชาธิปไตยไม่ได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้ไม่ได้ใช้สิทธิและเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย และทำให้นักการเมืองใช้การเลือกตั้งและเสียงข้างมากแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ กอปรกับการกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นที่ไม่ได้ทำอย่างจริงจัง มีพรรคการเมืองและรัฐสภาที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย (ประเวศ วะสี, 2541ข; สมพร เทพสิทธิ, 2548; สุรยุทธ์ จุลานนท์, 2550; อภิชัย พันธเสน, 2539)

แนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่สมดุลของการนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้กับสังคมไทย ในทางปฏิบัติทั้งภาครัฐและภาคเอกชนโดยเฉพาะชุมชนต่าง ๆ ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี ชุมชนได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการแก้ปัญหา อาศัยความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมของคนในชุมชน รวมตัวกันเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคม โดยไม่แน่ใจว่าจะต้องมีโครงสร้างองค์กรในรูปแบบที่เป็นทางการหรือไม่ จัดให้มีการพบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2554ข; ประมวล รุจนเสรี, 2547; เสรี พงศ์พิศ, วิจิต นันทสุวรรณ และจ่านง แรกพิณี, 2544; Schumacher อ้างถึงใน เสรี พงศ์พิศ, 2550)

จากการศึกษาชุมชนต้นประชาธิปไตยทั้ง 11 ชุมชน พบว่า ชุมชนได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมจนชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ คือ มีความรู้ ความสามารถในการนำไปประกอบอาชีพที่เป็นหลักได้ มีรายได้ดีขึ้น ไม่เป็นหนี้ สามารถมีผลผลิตที่มาจากธรรมชาติที่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของชุมชนและตลาด ทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันยังสามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังพบว่า

ชุมชนที่เข้มแข็งเกิดจากการมีผู้นำที่มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถทำให้สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี ร่วมมือกันแก้ปัญหา และพัฒนาจนชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้

ในด้านกิจกรรมที่เป็นการเมือง พบว่า เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนแล้ว ก็ได้พัฒนาเป็นกิจกรรมทางการเมือง เช่น สภองค์กรชุมชนตำบลเกิดจากการเลือกตั้งของสมาชิกที่เป็นตัวแทนของชุมชน ทำให้ชุมชนได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบมากขึ้น การขับเคลื่อนแผนงานต่าง ๆ ก็ง่ายขึ้น สามารถเชื่อมประสานงานกับภาคีภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาชุมชนต่าง ๆ ในทุกภูมิภาคของประเทศ จะเห็นได้ว่าประชาชนในชุมชนเหล่านั้น มีกิจกรรมหลายด้านที่ทำร่วมกัน กิจกรรมเหล่านี้เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับวิถีชีวิตและการแก้ปัญหาเพื่อความอยู่รอดของชุมชน จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน โดยไม่ได้เริ่มต้นจากวัตถุประสงค์ทางการเมือง แต่เพราะต้องการจะแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อหาทางออกร่วมกัน จนชุมชนมีความเข้มแข็งและพัฒนาเป็นเครือข่ายได้ เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายทางสาธารณสุข เครือข่ายเพื่อเรียกร้องที่ดินทำกิน เมื่อคนในชุมชนมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน สามารถแก้ปัญหของชุมชน พึ่งพาตนเองได้ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว ก็จะเริ่มต้นตัวในกิจกรรมทางการเมือง มีการติดตามข้อมูลข่าวสารบ้านเมือง ระดมความคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชุมปรึกษาหารือกัน ส่งเสริมประชาธิปไตยชุมชน ผ่านการจัดตั้งองค์กรในรูปแบบของสภาหมู่บ้าน สภาชุมชน สภาตำบล เพื่อให้คนในชุมชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองด้วยความเข้าใจ รู้คุณค่าในสิทธิที่ตนเองมีอยู่ เลือกผู้นำและคณะกรรมการบริหารชุมชน ที่ได้รับความไว้วางใจให้เป็นตัวแทนในการพัฒนาชุมชน

งานวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบประเด็นสำคัญใหม่ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น จากความไม่สมดุลของการนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้กับสังคมไทย ได้แก่ รูปแบบประชาธิปไตยแบบใหม่ คือ ประชาธิปไตยแบบพอเพียง (sufficiency democracy) ซึ่งเป็นรูปแบบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยมากที่สุด ให้สามารถพัฒนาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืน พร้อมนำแนวคิด การพัฒนาการเมืองในสังคมไทย จากเรื่องที่มีใช้การเมือง

ไปสู่การกระทำทางการเมือง ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวทางประชาธิปไตยแบบพอเพียง (sufficiency democracy) ซึ่งน้อมนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ มาผสานเข้ากับแนวคิด ทฤษฎี และหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่จะสอดคล้องกับสภาพทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองของไทย ได้เป็นอย่างดี เกิดเป็นการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืน (sustainable democracy) ซึ่งประชาธิปไตยแบบพอเพียงนั้น มีองค์ประกอบ 3 ประการ และ 2 เงื่อนไข ซึ่งองค์ประกอบ 3 ประการ มีดังนี้ (ช้อยันต์ สมุทวณิช, 2554ข; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547)

1. ประชาธิปไตยสายกลาง เป็นประชาธิปไตยที่พอประมาณ ไม่มากหรือน้อยเกินไป แต่เป็นประชาธิปไตยที่พอเหมาะพอควรแก่สถานการณ์การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคง ใช้หลักอหิงสา ไม่แสวงหาความสุขหรือเรียกร้องผลประโยชน์บนความทุกข์และความเดือดร้อนของตนเองและผู้อื่น (Schumacher อ้างถึงใน เสรี พงศ์พิศ, 2550)

2. ธรรมาธิปไตย เป็นประชาธิปไตยที่ถือหลักธรรม ความมีเหตุผล และความถูกต้องเหมาะสมเป็นใหญ่ไม่ยึดเสียงข้างมากของประชาชนแต่เพียงอย่างเดียว เพราะเสียงข้างมาก อาจไม่ใช่เสียงของความถูกต้องเสมอไป (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2543)

3. ประชาธิปไตยที่มีภูมิคุ้มกัน เป็นประชาธิปไตยที่ไม่ประมาท รู้เท่าทัน และเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง มีความยืดหยุ่น เลือกรับและผสมผสานหลักการของประชาธิปไตยแบบตะวันตกให้สอดคล้องกับสังคมไทยได้อย่างกลมกลืน

ส่วนอีก 2 เงื่อนไข มีดังนี้

1. ด้านความรู้ จะทำให้ประชาธิปไตยมีความถูกต้องตามหลักของวิชาการ ทำให้ผู้ใช้ประชาธิปไตยเกิดความรู้ความเข้าใจที่ไม่คลาดเคลื่อน ไปจากอุดมการณ์ที่แท้จริงของประชาธิปไตย

2. ด้านคุณธรรม มุ่งเน้นที่ตัวผู้นำ ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจแทนประชาชน ต้องมีคุณธรรมประจำใจที่สำคัญที่สุด คือ ทศพิธราชธรรม และพรหมวิหารธรรม ซึ่งเป็น

ธรรมชาติของผู้ปกครองในทุก ๆ ระดับ ที่พึงนำมาเป็นเครื่องกำกับการทำงาน และถือเป็นการรอบในการใช้อำนาจของตนเอง นอกเหนือจากกฎหมายบังคับไว้

ประชาธิปไตยแบบพอเพียง เป็นการพัฒนาการเมืองแนวทางใหม่ในการผสมผสานหลักการของระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกเข้ากับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชน โดยผ่านกิจกรรมที่ไม่ใช่ทางการเมือง ซึ่งจะนำไปสู่กิจกรรมทางการเมืองในที่สุด ประชาธิปไตยแบบพอเพียง จะทำให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ดีขึ้น มีการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน ตัดสินแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยผ่านกิจกรรมที่ดำเนินการภายในชุมชน มีผู้นำชุมชนที่เป็นตัวแทนในการรักษาสิทธิ และผลประโยชน์โดยรวมให้ชุมชน มีการควบคุม กำกับและตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร ชุมชนจะเป็นอิสระจากการอยู่ในความอุปถัมภ์ของระบบการเมืองที่ใช้นโยบายประชานิยมเป็นเครื่องมือในการหาเสียง ชุมชนจะไม่มี ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ มุ่งแสวงหาความเห็นพ้องต้องกันมากกว่าการเอาแพ้เอาชนะ เป็นสังคมที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันมิให้ระบบทุนนิยมและระบบอื่น ๆ เข้ามาทำลายชุมชน คนในชุมชนมีความสุขอย่างยั่งยืน ซึ่งลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

ธรรมชาติของผู้ปกครองในทุก ๆ ระดับ ที่พื้งนำมาเป็นเครื่องกำกับการทำงาน และถือเป็นการ
 กรอบในการใช้อำนาจของตนเอง นอกเหนือจากกฎหมายบังคับไว้

ประชาธิปไตยแบบพอเพียง เป็นการพัฒนาการเมืองแนวทางใหม่ใน
 การผสมผสานหลักการของระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกเข้ากับแนวคิดปรัชญา
 เศรษฐกิจพอเพียง และนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชน โดยผ่านกิจกรรมที่ไม่ใช่ทางการเมือง
 ซึ่งจะนำไปสู่กิจกรรมทางการเมืองในที่สุด ประชาธิปไตยแบบพอเพียง จะทำให้คน
 ในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ดีขึ้น มีการเรียนรู้ที่จะทำงาน
 ร่วมกัน ตัดสินแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยผ่านกิจกรรมที่ดำเนินการภายในชุมชน
 มีผู้นำชุมชนที่เป็นตัวแทนในการรักษาสิทธิ และผลประโยชน์โดยรวมให้ชุมชน
 มีการควบคุม กำกับและตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร ชุมชนจะเป็นอิสระ
 จากการอยู่ในความอุปถัมภ์ของระบบการเมืองที่ใช้นโยบายประชานิยมเป็นเครื่องมือ
 ในการหาเสียง ชุมชนจะไม่มี ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ มุ่งแสวงหา
 ความเห็นพ้องต้องกันมากกว่าการเอาแพ้เอาชนะ เป็นสังคมที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเอง
 ได้ มีภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันมิให้ระบบทุนนิยมและระบบอื่น ๆ เข้ามาทำลายชุมชน
 คนในชุมชนมีความสุขอย่างยั่งยืน ซึ่งลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สอดคล้องกับสภาพ
 เศรษฐกิจ สังคมของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี